

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

539

שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • ויחי תשפ"ב

חטא, הרי צריך לדעת! וממילא זה נחשב חטא במזיד, ועל זה אמר כי בעוונות אבותינו, שהאבות היו מזידים, ומחמת זה היה החורבן, אבל כלפי העבירות שלנו מוזכר לשון חטאינו, דהיינו שוגג, והיינו שאצלנו גם העבירות שבשוגג הם כבר סיבה להמשך החורבן.

ושמעתי פעם לבאר בזה, כי החורבן עצמו היה רק על עבירות שבמזיד, ועל שגגות אין חורבן, אבל לאחר שכבר חרב בית המקדש, כדי לגרום הפוך שיחזור וייבנה, צריכים זכויות יותר גדולות, שלא יהיו אפילו עבירות בשוגג, ולכן אמר כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה, כי עוונות אבותינו שהיו במזיד, הם שגרמו את החורבן, אבל אחר כך מה שנמשך החורבן הוא גם מחמת חטאינו שבשוגג, כי גם חטאים שבשוגג מעכבים את הגאולה וגורמים להמשך החורבן.

תשובה שלמה מאהבת השם

והתיקון לזה הוא על ידי תשובה, ותשובה צריכה להיות תשובה שלמה, כפי שאנו מתפללים בכל יום בתפילת שמונה עשרה שלוש פעמים "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", ומבקשים סלח לנו כי חטאנו ומחל לנו כי פשענו, 'חטאנו' זה שגגות, ו'פשענו' זה מזיד (במרידה), שידוע את ריבונו ומתכוון למרוד בו), והחזירנו בתשובה שלמה על השגגות וגם על המזידים. וצריך לעיין במפרשים מה שביארו מהו תשובה שלמה.

והנה יש תשובה מיראה ותשובה מאהבה, ואמרו חז"ל (יומא פו, ב) כי בתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, ובתשובה מאהבה נעשות כזכויות, והיינו שאם אדם שב רק מיראה, מיראת העונש ולא מאהבה, זוהי תשובה פשוטה שאינה מדרגה כל כך, ותשובה כזו אמנם מורידה את הזדונות, שנעשות כשגגות, אבל עדיין נשאר שוגג ונשאר חטא, ואין זה מוחק את החטא, ואין זו תשובה 'שלמה', אבל תשובה מאהבה היא תשובה שלמה, שבה נעשות השגגות כזכויות, ומתחילים מיראה שזה הופך את הזדונות לשגגות, ואחר כך ממשיכים מאהבה ואז זה כבר נעשה כזכויות.

והטעם לזה כמדומני ששמעתי או שראיתי כתוב, כי בתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, מפני שכל התשובה היא רק מהכרח, מחמת היראה, ולאמלא היראה הוא לא היה חוזר בתשובה, ולכן אין זו תשובה שלמה, כי רק היראה גורמת לו לחזור בתשובה, מפני שאין לו ברירה, וזוהי תשובה מהכרח ובכפייה, שהוא מוכרח לעשות תשובה.

אבל מאהבה זוהי כבר תשובה שאינה מחמת ההכרח, אלא מאהבת השם, שמצטער ומרגיש בלבו איך עשיתי דבר כזה וכיצד יתכן לעשות חטא, הרי הקב"ה, אהבתי אתכם אמר השם (מלאכי א, ב), שכל רגע ורגע וכל נשימה ונשימה הוא מחיה, ועושים נגד רצונו? הייתכן דבר כזה? הרי זה כפיות טובה, וזו נקראת תשובה מאהבה, שאהבת השם גורמת את התשובה, כי איך יתכן לעשות חטא, וכמו שאחד עשה דבר נגד אביו, שאחר כך הוא מבין איך חטאתי, הרי אבא אוהב אותי, וכיצד מלאני לבי לעשות כנגדו, ומתוך האהבה הוא מצטער על מה שעשה, ותשובה כזו היא כבר מדרגה שהופכת את הזדונות לזכויות.

הטעם שזדונות נעשות לו כזכויות

אמנם עדיין יש להבין כיצד זה מהפך את העבירות לזכויות, וביאר בספר מכתב מאלהו (ח"י עמוד 80) כי "השב מאהבה שתשובתו הגדולה באה מתוך הכרת חסדי השי"ת, עבירותיו נעשין כזכויות, כי כיון שנתעלה לאהבה גדולה זו בגרם החטא, דן הקב"ה עליהם ברוב חסדיו בבחינת זכויות", והיינו כי מכיוון שהתשובה הייתה מאהבה, הרי החטא הוא שעורר והביא אותו למדרגת אהבה זו.

וכמו אדם שחטא כלפי אביו, שמצטער מאד על זה, והאהבה עושה את החרטה, אבל שם האהבה היא טבעית, ואילו אהבת השם באה על ידי התבוננות והכרת האמונה, עד שמרגיש את האהבה, שלא יתכן לעשות חטא, כי אהבתי אתכם אמר השם, ובכל רגע ורגע הקב"ה מחיה את האדם,

גזירת החורבן מחמת החטאים

השבע היה צום עשרה בטבת, שהוא יום התחלת החורבן, שבו התחיל המצור על ירושלים, והחורבן עצמו היה בתשעה באב, אך תחילת החורבן היה בעשרה בטבת, והיינו שכבר הייתה הגזירה על החורבן, ורק לקח זמן עד שהיה החורבן בפועל, אבל הגזירה על החורבן כבר הייתה קודם, וכבר היו החטאים שגרמו את החורבן.

ואמרו חז"ל (יומא ט, ב) שבבית ראשון היו שלוש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואחרי שבעים שנה של גלות בבל נבנה בית שני, והטעם לזה מפני שבמשך שבעים שנות הגלות התעוררו וחזרו בתשובה, כי הגלות מעוררת לתשובה, והם עשו תשובה ותיקנו את החטא, ובזכות זה זכו שוב לבית המקדש, ובית שני עמד במשך ארבע מאות ועשרים שנה, יותר מבית ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים.

ואחר כך שוב הייתה גזירה של חורבן על בית שני, וגם גזירה זו כבר הייתה זמן רב לפני החורבן, כמו שאמרו בגמרא (גיטין נו, א) שרבי צדוק צם תעניות במשך ארבעים שנה כדי שלא יחרב בית המקדש, והיינו שכבר אז הייתה הגזירה, וכבר ידוע שבית המקדש עתיד להיחרב [וראה גם ביומא דף ל"ט, ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין וכו'] והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני בך שסופך ליחרב], ורבי צדוק עם התעניות שלו עצר את החורבן במשך ארבעים שנה.

שנאת חנם - חטא שאינו מורגש

ומה היה החטא שגרם את החורבן, כאמור בבית ראשון היו שלוש עבירות של ייהרג ואל יעבור, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואחר כך בשנות הגלות עשו תשובה על שלוש העבירות, וכבר לא היה חטא, כי עשו תשובה על זה, ובבית שני היה החטא שנאת חנם, והחטא הזה עדיין נמשך, ולכן החורבן נמשך ועדיין לא נבנה בית המקדש.

והטעם לזה מפורש בגמרא (יומא ט, ב) ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם, והיינו שבבית ראשון נתגלה עוונם, כלומר שהחטא היה ברור להם, שעברו על שלוש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, וכיון שידעו בבירור מהו החטא, חזרו בתשובה ותיקנו את החטא, ונבנה בית המקדש השני.

אבל בבית שני לא נתגלה עוונם, כי החטא היה שנאת חנם, ושנאת חנם זה חטא סותר שאינו גלוי, כי מי ששונא אינו מרגיש שזה חנם, אלא שונא מפני שבוטח שכך הצדק, וזוהי הסיבה שנמשך החטא ונמשך החורבן, כי לא נתגלה עוונם, ולמי לא נתגלה? להם בעצמם! שהם לא הרגישו שיש להם חטא, ורק לנו גילתה הגמרא שהיה חטא שנאת חנם, אבל הם עצמם לא היה גלוי להם מהו החטא, והיו בטוחים שאין להם חטא בזה, כי חשבו שאין זה 'חנם', ולכן החורבן נמשך, מפני שהחטא נמשך ולא עושים תשובה על זה, כי שנאת חנם זהו חטא שלא מרגישים בו, ומי שיש לו את החטא אינו מרגיש שזה חטא, ולא מתקנים, ולכן נמשך החורבן.

המשך החורבן גם מחמת חטאים בשוגג

ואמנם יש פסוק שאנו אומרים ביהוא רחום (דניאל ט, טז) "כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו", והיינו שהחורבן הוא מחמת 'חטאינו' ומחמת 'עוונות אבותינו', והנה חטאים זה בשוגג, ועוונות זה במזיד, ומבואר כי אצל אבותינו בדור החורבן היו עוונות במזיד, ולכן היה חורבן, ואם הם היו רק שוגגים לא היה החורבן, כי אמנם גם שוגג זהו חטא, אבל אין זה גורם לחורבן, והחורבן הוא רק על מזידים, ואם כן הם היו מזידים בשנאת חנם שהייתה להם.

והטעם שהם היו מזידים, כי אף על פי שמי ששונא בטוח שהוא צודק, אבל היה לו ללמוד ולא למד, וכמו שאמרו (אבות ד, יג) ששגגת תלמוד עולה דון, כי גם מה שאינו יודע שזה חטא, יש עליו תביעה, למה אינך יודע שזה

כמו שאמרו (בראשית רבה יד, ט) כל הנשמה תהלל קה – על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך להודות ולקלס לבורא, וממילא כיצד יתכן לחטוא לפניו, הרי זו כפיות טובה!

ונמצא שהחטא גרם את האהבה, כי אם לא היה חוטא, הוא לא היה חושב על זה ולא היה מתעורר לאהבה כזו, והחטא הביא למדרגה של אהבה, ולכן הזדונות נעשות כזכויות, כי הם גרמו למדרגה הזו.

ומצינו עוד בשערי תשובה לרבינו יונה מיד בתחילת הספר (א, א) שכתב "והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו, שנאמר ושבט עד השם אלוקיך וגוי ומל השם אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך – להשיג אהבתו", והיינו שבעל תשובה יש לו זכות וסייעתא דשמיא לאהבת השם, ואף אם חזר בתשובה שלא מאהבה, מכל מקום כשחוזר בתשובה, בזכות התשובה הוא מקבל סייעתא דשמיא לאהבה, ונמצא שוב שהחטא היה הסיבה שגרמה בסופו של דבר לזכות לסייעתא דשמיא לאהבה.

תיקון חטא החורבן אצל כלל הציבור

ועל כל פנים בית שני חרב מפני שנאת חינם, ועדיין החורבן נמשך, מפני שהחטא נמשך, ואף אם שוגגים ולא מזידיים, מכל מקום החטא נמשך, ולכאורה הרי בזמן החורבן היו תנאים, כמו רבן יוחנן בן זכאי, ועוד תנאים, וכי אצלם היה שנאת חינם; וגם בדורות שאחר כך, היו אמוראים, הרבה אמוראים, בארץ ישראל ובבבל, ואחר כך רבנן סבוראי, ואחריהם תקופת הגאונים, רבינו חננאל, ורב סעדיה גאון, וכל הגאונים, הרבה גאונים, ואחר כך הראשונים, רש"י ובעלי התוספות, ושאר ראשונים ואחרונים, גדולי וצדיקי כל הדורות, וכי אצלם היה שנאת חינם?

והתשובה לזה, כי אמנם נכון שהם לא חטאו בשנאת חינם, אבל הם רק חלק מהציבור, ואינם רוב הציבור, וכנראה לא מספיק מה שיש רק מיעוט מהציבור, אלא צריכים שיהיו יותר, ואיני יודע מהו השיעור וכמה המספר שנצרך לזה, אבל על כל פנים המספר של אלו שהם שלמים באהבת הבריות עדיין אינו מספיק, ורוב הציבור עדיין אינם במדרגה הזו, וכשלים בשנאת חינם, ולא חוזרים בתשובה כי לא מרגישים את החטא בזה, כמו שאמרו לא נתגלה עוונם.

לאהוב את מי שמצער אותי, הייתכן?

ולכן באמת אם כבר מדברים שיחות מוסר בפני הציבור, כדאי לדבר על אהבת הבריות, שלא תהיה שנאת חינם! אבל צריכים לדעת איך להסביר את זה, כי זה נגד הטבע, ובדרך כלל נדמה שיש סיבה לשנאה, כשהשני פוגע בו ומצער אותו, והמצטער חושב בלבו, הלא הוא מצער אותי וגורם לי קשיים, וכיצד יתכן שאני אוהב אותו.

אך כפי שכבר דיברנו לאחרונה, אם חיים עם אמונה זה לא קשה, ויכול להיות שאחד מצער אותי, ואף על פי כן אני אוהב אותו! וממשיך 'ואהבת לרעך כמוך' בלי שנאה! אם חיים עם אמונה זו לא בעיה.

אין קפיידא – כי הצער מן השמים

ומדוע? מפני שהרי אמרו בגמרא (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים, וגם אמרו (שם ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, והיינו שכל מה שקורה לאדם הוא מן השמים, ולטובתו, ואף אם אינו רואה שזו טובה, האמת היא שזו טובה עבורו. ואם כן אם אדם אחר מצער אותו, הרי הצער נגזר מן השמים כי הכל בידי שמים, וגם אם אותו אדם לא היה מצער, היה הצער בא עליו ממקום אחר, ובין כך היה מצטער, כי מן השמים נגזר עליו שיצטער, ומדוע נגזר כן? לטובתו! כי כל דעביד רחמנא לטב עביד!

אם כן מן השמים גזרו שיצטער, והצער הוא לטובתו. ונמצא שיש כאן שני עניינים, הא' הוא שהצער אינו בגלל האדם המצער, כי הצער בין כך היה, ואלמלא הוא, היה מישחו אחר מצער אותו, ולכן אין סיבה לשנוא אותו, ואמנם המצער יש לו בעיה שהוא בעל מידות רעות, אבל הצער בין כך מגיע למצטער, כי מן השמים רוצים שיצטער, והצער נגזר עליו מן השמים, וממילא לא שייך קפיידא על המצער, כי הצער היה מגיע גם בלעדיו.

והדבר השני הוא שכל דעביד רחמנא לטב עביד, ואם כן מלבד עצם הדבר שהצער הוא מן השמים ולא מחמת האדם המצער, הרי זה גם לטובתו של המצטער, ויש לו טובה בזה שהוא מצטער! ונמצא שהמצער שציער אותו

עשה לו טובה בזה, ומה שייך להקפיד עליו, אדרבה צריך הכרת הטוב, מפני שקיבל ממנו טובה בזה. כך האמונה וכך מפורש בגמרא.

הכרת הטוב – כי הצער לטובה

ולכן אם הולכים עם אמונה אין סיבה לשנוא את המצער, ורק צריך להכיר לו טובה, שעשה לו טובה בזה שציער אותו, כי הצער הזה לטובתו, והוא עשה לו טובה, ועל מה הקפידא, לא רק שאין סיבה להקפיד, אלא הפוך, זו סיבה להכרת הטוב. ואמנם זה נגד הטבע שאדם יחשוב וירגיש כך, וזה קשה מאד, אבל כך האמת, ומי שהוא בעל שכל עם התבוננות יוכל להבין את זה, כשיתבונן עם האמונה, וזה תלוי בדרגת האמונה, מה דרגת האמונה של המצטער, ואם הוא מאמין באמונה שלמה במה שהגמרא

אומרת אזי צריכה להיות הכרת הטוב למצער.

וכעין זה כתב בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) שאם אחד מדבר לשון הרע על השני, אזי כל הזכויות של המספר עוברות לשני שדיברו עליו, וכתב שם כי מן הראוי שהשני ישלח מתנה למי שסיפר עליו, כי הרי הוא עשה לו טובה בזה, שזיכה אותו בכל הזכויות שלו, שעברו אליו, ואמנם זה נגד הטבע, אבל אם חיים עם אמונה זה אחרת.

ובדרך הטבע מי שמצער את השני, אזי השני מחפש להחזיר לו צער ולצער אותו בחזרה, אבל על פי האמונה כמו שאמרנו, ראשית אין לזה סיבה, כי הכל מן השמים ולא מחמת המצער, ולכן אין סיבה להחזיר צער, וזהו דבר שאינו קשה, שב ואל תעשה, שלא לצער. אבל בנוסף לזה גם צריך הכרת הטוב, מפני שהצער היה לטובתו, וזהו כבר דבר יותר קשה, להכיר טובה למי שציער אותו.

אהבה – כי גם המצער נקרא 'רעך'

ויש בזה עוד ענין, שהרי יש מצות עשה ואהבת לרעך כמוך, וכי מי שמצער כבר אינו רעך! הלא גם אם הוא מצער, עדיין המצטער חייב באהבת הבריות, ואינו נפטר מזה! ועל מה שציער אותו, יחשוב ויבין שזה מן השמים, וממילא יאהב אותו. וזהו נגד הטבע אבל כך הדין, ומי שמתנהג כך לפי ההלכה, אמנם זה קשה אבל הוא מאושר, וזה נותן חיים מאושרים, שאינו כועס ואינו מקפיד על שום אדם, ואין בלבו קפיידא כלל, כי הרי הכל מן השמים והכל לטובתו, וממילא הוא שמח בחלקו, ושמח גם בקשיים, כי גם הקשיים הם לטובה, ועל ידי זה החיים מאושרים.

וכאמור זה נגד הטבע, להוציא את הקפיידא מהלב, שאפילו בלב לא יקפיד על מי שציער אותו, אלא להיפך, ואהבת לרעך כמוך, וזה קשה מאד, אבל כך האמת וכך צריך להיות, ועל ידי התבוננות מגיעים לזה.

לדון את המצער לכף זכות

ונוסף לכל האמור גם צריך לדון לכף זכות, ומי שהשני מצער אותו, צריך לדון את המצער לכף זכות, שהוא עושה כן מפני שזהו טבעו, והוא כאנוס ומוכרח שאין לו ברירה, כי זהו טבעו, שיצרו מכריחו וטבעו מחייבו לזה, ואין לו כוח להתגבר נגד הטבע, שהטבע מכריח אותו לצער, ואינו אשם בזה, כך צריכים לדונו לכף זכות.

ואמנם הוא מסכן, כי סוף סוף יש לו חטא בזה שמצער אחרים, ולכן מצד ואהבת לרעך כמוך צריכים לבקש עליו רחמים שיחזור בתשובה, ומבקשים השיבנו לתורתך בלשון רבים, על כל כלל ישראל, השיבנו! לא רק אני, אלא השיבנו, על כל מי שצריך לחזור בתשובה שיחזור בתשובה, ותפילה על רוחניות של אחרים מועילה, כמו שאמר רבי ישראל סלנטר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אך זה תלוי האם התפילה היא באמת בכל הלב, וזהו גם כן מדרגה שאינה פשוטה.

ולמעשה העצה היחידה היא רק לימוד ספרי המוסר, ובישיבות יש סדר קבוע לזה, ולא כולם יודעים שאין זו 'מידת חסידות' אלא זה דבר חיוני מאד, מפני שיש יצר הרע, וצריכים תבלין כנגדו, וספרי המוסר הם התבלין כמו שכתב במשנה ברורה סימן א'. וגם בעלי משפחה יכולים בכל יום איזה קביעות ללימוד המוסר, וידוע שבעלי משפחה שהתחילו ללמוד בכל יום כמה דקות ספרי מוסר, זה השפיע על הבית שהשתנה מאד, ומרגישים אשריך בעולם הזה. כך המציאות. יהי רצון שמן השמים יתנו לנו סייעתא דשמיא שנוכח כולנו לאשריך בעולם הזה!

נתרם לזכות ולרפואה שלמה
לרבי **רחמים בן פולט**
מבקשים ממי שיכול
ללמוד ולהתפלל לרפואתו

לעילוי נשמת
מרת **רייזל ריינר** ע"ה
בת רבי **אברהם יונתן יהודה** ז"ל
ולב"ע ט"ז סתב - תנצב"ה

לע"נ הרב **זאב** בן הרב **יהושע** זצ"ל
ולב"ע כ"א חשון תשנ"א
וחוג' מרת **שרה** ע"ה בת הג"ר **יצחק** זצ"ל
ולב"ע ט"ו סתב תשפ"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **חיים אריה דרורי** זצ"ל
ב"ר **שאל** זצ"ל
ולב"ע י"ד סתב תשנ"ד - תנצב"ה

מוקדש בברכה לידידנו הרב **יצחק קירשנבוים** שיחי'
לרגל השמחה במעונו בהולדת בתו שתחי', יזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים